

Botirov Shonazar Askar og'li
Jizzax davlat pedagogika universiteti,
Pedagogika va psixologiya fakulteti o'qituvchisi

YAPONIYA TA'LIM TIZIMINING TUZILISHI, STRUKTURASI VA HARAKTARLI TOMONLARI

Qodirova Nargiza

Andijon Davlat Pedagogika Instituti

stajor-o'qituvchisi

Xasanova Bokira

Andijon Davlat Pedagogika Instituti talabasi

Annotasiya: Ushbu maqolada Yaponiya ta'lim tizimining o'ziga xosligi, qanday qulayliklar borligi hamda boshqa xorij mamlakatlaridan farqli jihatlari mazmun- mohiyati yoritilgan bo'lib, har bir chet davlatda o'z malakasini oshirmoqchi bo'lgan talaba uchun katta qiziqish uyg'otishi to'g'risida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Akademik intizom, ta'limda zamonaviy texnologiyalar, madaniy qadriyatlar, xalqaro talaba imkoniyatlari, ta'lim samaradorligi, ta'limga davlat yondashuvi, o'rta va oliy ta'lim.

KIRISH

Yaponiya ta'lim tizimi dunyodagi eng samarali va yuqori natijalarga ega tizimlardan biri hisoblanadi. Bu tizim o'zining qat'iy tartib-qoidalari, intizom va zamonaviy ta'lim metodlari bilan ajralib turadi. Hozirgi zamon yapon ta'lim tizimining tarkibi quyidagicha:

-maktabgacha		ta'lim;
-boshlang'ich		maktab;
-kichik	o'rta	maktab;
-yuqori	o'rta	maktab;
-oliy ta'lim tizimlariga kiruvchi o'quv yurtlari.		

Maktabgacha ta'limga Yaponiyada katta e'tibor beriladi. Yaponlar bolaning erta voyaga yetishi tarafdoridirlar. Turli yoshlarda tarbiyaning turli muammolariga urg'u beradi. Masalan: 1 yoshda o'ziga ishonch hissini uyg'otish. 2 yoshda amaliy san'at qo'l mehnatini ko'rsatish. 3 yoshda burch hissini tarbiyalash. 4 yoshda yaxshilik va yovuzlikni farqlashga o'rgatish. 5 yoshda esa liderlik xislatlarini tarbiyalashga alohida ahamiyat qaratadilar. Yaponiyada 1876-yilda boy xonadon farzandlari uchun birinchi bolalar bog'chasi ochilgan. Bolalar bog'chalarining ochilishidan maqsad bolalarning aqlan va jismonan rivojlanishiga yordam beradigan o'zaro munosabatda bo'lish muhitini yaratishdan iborat bo'lgan. Albatta bola tarbiyasida onaning roli turlicha, lekin bolalarning o'z tengdoshlari, tarbiyachi bilan muloqoti, birga o'ynashi va birgalikda mehnat qilishi uy sharoitida erishib bo'lmaydigan natijalarga, ya'ni uning sog'lom va garmonik rivojlanishiga imkoniyat beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Davlat darajasidagi maktabgacha tarbiya tizimi faqat 1961-yildan keyin keng tarqala boshladi. Bugungi kunga kelib, amalda har bir yapon bolasi maktabgacha ta'lim tashkilotiga yoki bolalarga qarash markaziga qatnaydi. Oxirgi vaqtda vaziyat o'zgarib, yaponlar kech turmush quryaptilar va ko'p ayollar ishlashni xohlayapti yoki ishlashga majburlar. Shunga qaramay yapon onalarining aksariyati bolalarni 3 yoshgacha uy sharoitida tarbiyalab, keyin ijtimoiylashish uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlariga joylashtiradilar.

Yaponiyada maktabgacha ta'lim quyidagi tashkilotlarda amalga oshiriladi: bolalar yaslisi yoki bolalarga qarash markazlarida, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, nogironlar uchun maxsus maktabgacha ta'lim tashkilotlarida. Guruhlardagi bolalarning soni turlicha bo'lib, 8 nafardan 40-50 nafargacha bo'lishi mumkin. Yaponiyada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ish soatlari turlicha. Misol qilib aytganda, davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ikki xil ko'rinishda bo'ladi – to'liq ish kunidan iborat maktabgacha ta'lim tashkilotlari bo'lib, uning tartibiga ko'ra bog'cha har kuni va shanba (yarim kun) kuni qo'shilgan tarzda ishlaydi. Bunday bog'chaga ikkala ota-onasi kuniga 4 soatdan ko'proq ishlaydigan bolalar qabul qilinadi. Bunday bog'chalarda kun ertalab soat 8:00 dan boshlanib, bolani kechki soat 17:00 gacha hojlagan vaqtda olib ketish mumkin. Qo'shimcha to'lov evaziga bolaga soat 19:00 gacha qarab turish mumkin. Ikkinchi ko'rinishdagi bog'chalar, bu bolalarni yarim kunga qabul qiladigan bog'chalar. Bir xil kutilmagan sharoitlarda, masalan kuchli to'fon havfi haqidagi ogohlantiruvdan so'ng ota-onalar bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotidan olib ketishlari shart.

METODOLOGIYA

Bolalar bog'chalarida ota-onalarni tarbiyaga jalb qilish jarayoni o'ta yuqori darajada. Farzandining porloq kelajagini shakllantirishda ota-onalar maktabgacha ta'lim tashkilotlarni tanlashga mantiqiy siyosat bilan yondashdilar. Bu jarayon bolani nufuzli bolalar bog'chasiga keyin boshlang'ich ta'limga so'ngra eng yaxshi o'rta maktabga joylashtirish bilan boshlanadi va bola katta bo'lgunga qadar davom etadi. Natijada bola munosib kasb egasi bo'lishi va shunga mos ish haqi olishi uchun ota-otanasiz bola tug'ilishidan boshlab uning ta'lim olishiga katta mablag' sarflashlari kerak. Agar oila biror bir sabab bilan bolani maktabgacha ta'lim tashkilotiga olib bormasa, unda onaning o'zi uni maktabga tayyorlash uchun hamma kerakli bilimni o'rgatishi lozim.

Quyida Yaponiya ta'lim tizimining asosiy struktura va xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot berib o'tamiz.

1. Ta'lim tizimi strukturasining asoslari.

Yaponiyada o'quv yili aprel oyidan boshlanadi. Darslar maktabga qarab dushanbadan jumagacha yoki shanbagacha davom etadi. O'quv yili uch trimestrdan iborat bo'lib, ularning har biri bahor va qishda — qisqa muddatli ta'tillari, yozda — bir oylik dam olish kunlari bilan ajratilgan. Yaponiya ta'lim tizimi uch bosqichga bo'linadi: Boshlang'ich ta'lim (Shōgakkō): 6 yil davom etadi. Ushbu bosqichda asosiy e'tibor savodxonlik, matematik tafakkur va madaniy qadriyatlarni shakllantirishga qaratiladi. O'rta ta'lim (Chūgakkō va Kōkō). Quyi o'rta ta'lim (3 yil): Majburiy hisoblanadi. Yuqori o'rta ta'lim (3 yil): Majburiy emas, ammo ko'pchilik o'quvchilar davom ettiradi. Ushbu bosqichda kasbiy ta'lim yo'nalishlari ham mavjud. Oliy ta'lim (Daigaku va Senmon Gakkō): Universitetlar bakalavr (4 yil), magistr (2 yil) va doktorlik (3 yil) dasturlarini taklif qiladi. Texnik kollejlari va kasbiy ta'lim institutlari ham mavjud.

2. Akademik intizom va tartib.

O'quvchilarda intizomni shakllantirish Yaponiya ta'lim tizimining asosiy ustunliklaridan biri hisoblanadi. Maktablarda darsdan tashqari faoliyat (klublar, sport, musiqa) muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Maktabda tozalash ishlari o'quvchilar tomonidan amalga oshiriladi, bu ularda mehnatsevarlik va mas'uliyatni shakllantiradi.

3. Zamonaviy texnologiyalar ta'limda.

Yaponiya maktablari yuqori texnologiyali uskunalar bilan jihozlangan. Robototexnika, sun'iy intellekt va onlayn platformalar orqali o'quvchilarni tayyorlash keng qo'llaniladi. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) fanlariga alohida e'tibor qaratiladi.

4. Madaniy qadriyatlar ta'limda aks etishi

Ta'lim jarayoni Yaponiyaning madaniy merosi, urf-odatlari va qadriyatlarini o'rgatishga qaratilgan. O'quvchilarda hurmat, jamoaviy ishlash va katta avlodga hurmat kabi fazilatlar shakllantiriladi.

5. Xalqaro talaba imkoniyatlari.

Yaponiyada xalqaro talabalar uchun ko'plab stipendiyalar va dasturlar mavjud. Ingliz tilida o'qitiladigan dasturlar soni tobora ortib bormoqda, bu esa xorijlik talabalar uchun qulaylik yaratadi.

6. Ta'lim samaradorligi.

Yaponiya ta'lim tizimi yuqori o'quv natijalarini ko'rsatadi. PISA (Programme for International Student Assessment) kabi reytinglarda yapon o'quvchilari yuqori o'rinlarni egallaydi. Fanlar bo'yicha chuqurlashtirilgan ta'lim va kuchli amaliy mashg'ulotlar tizim samaradorligini oshiradi.

7. Davlat yondashuvi va moliyalashtirish.

Yaponiya hukumati ta'limga katta e'tibor qaratadi va uning rivojlanishi uchun yetarli mablag' ajratadi. Maktablar orasidagi tengsizlikni kamaytirish uchun turli islohotlar amalga oshiriladi.

8. Oliy ta'lim va ilmiy izlanishlar.

Yaponiya universitetlari dunyoda yuqori o'rinlarni egallaydi, masalan, Tokio universiteti va Kioto universiteti. Ilmiy tadqiqotlar sohasida Yaponiya innovatsion loyihalar, patentlar va texnologik yutuqlari bilan mashhur. Yaponiya ta'lim tizimi o'zining qat'iyligi va innovatsion yondashuvi bilan boshqa xorij mamlakatlaridan ajralib turadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yaponiya Ta'lim Tizimining Qulayliklari:

1. Intizom va mas'uliyat tarbiyasi.

O'quvchilarga maktabning tozaligi uchun javobgarlik yuklanadi, bu ularda mehnatsevarlik va mustaqillikni rivojlantiradi. To'g'ri vaqtini boshqarish va qat'iylilik bolalikdan shakllantiriladi.

2. Zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlik

Yaponiya maktablari va universitetlari ilg'or texnologiyalar bilan jihozlangan. STEM fanlariga alohida urg'u berilib, sun'iy intellekt, robototexnika va virtual haqiqat texnologiyalaridan foydalaniladi.

3. Madaniy qadriyatlarning ta'limda aks etishi.

Yaponiya o'quvchilari o'z madaniyatlarini o'rganib, jamoaviylik va hurmat fazilatlarini tarbiyalaydilar. Darslardan tashqari faoliyat (klublar va sport mashg'ulotlari) orqali jamoa bilan ishlash ko'nikmasi rivojlantiriladi.

4. Xalqaro talabalar uchun qulayliklar:

Ko'plab stipendiyalar va ingliz tilida o'qitiladigan dasturlar mavjud. Xorijlik talabalar uchun til o'rganish kurslari va moslashuv dasturlari tashkil etiladi.

5. Ta'lim sifati va samaradorligi.

Yaponiya o'quvchilari PISA va boshqa xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallaydi. Dars jarayonida amaliy mashg'ulotlar va ijodiy yondashuv ta'limning samaradorligini oshiradi.

XULOSA

Yaponiya ta'lim tizimi o'quvchilarning intellektual, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Zamonaviy texnologiyalar, madaniy qadriyatlar va xalqaro imkoniyatlar bilan uyg'unlashgan ushbu tizim nafaqat yapon o'quvchilari, balki xalqaro talabalarning ham qiziqishini oshirib kelmoqda. Shu sababli Yaponiya ta'lim tizimi boshqa davlatlar uchun o'rnak bo'la oladi. Yaponiya ta'lim tizimi dunyoning eng ilg'or va samarali ta'lim tizimlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tizim o'quvchilarning nafaqat bilimlarini oshirishga, balki shaxs sifatida tarbiyalanishiga ham katta e'tibor qaratadi. Intizom, mas'uliyat va jamoaviylik kabi qadriyatlar

o‘quv jarayonida doimo birinchi o‘rinda turadi. Zamonaviy texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy etish Yaponiya o‘quvchilarini global miqyosdagi muammolarni hal qilishga tayyorlaydi va ularni zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mos shaxslar sifatida shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.M.Karimov. "Yaponiya ta’lim tizimi: O‘rganish va tahlil". O‘quv qo‘llanma-Toshkent nashriyoti. 2018-yil.
2. N.M.Xudoyberganov. "Xalqaro ta’lim tizimlari". Ilmiy maqoladan Samarqand. 2014-yil.
3. Z.T.Tursunov. "Global ta’lim tendensiyalari.O‘quv qo‘llanma. Toshkent-2020-yil.
4. J.Sh.Ahmadova. "Ta’limda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar"-ta’lim yondashuvlari Toshkent-2015-yil.
5. Y.X.Ismailov. "Yaponiyada ta’lim: An’analar va yangiliklar". O‘quv qo‘llanmasi. Buxoro-2019-yil.